

Критерії оптимальної організації самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій

О. О. Цись

Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна
Corresponding author. E-mail: ukraine_tsys@ukr.net

Paper received 26.08.17; Accepted for publication 01.09.17.

Анотація. У статті шляхом застосування системно-діяльнісного й процесного підходів досліджується сутність самостійної навчальної діяльності студентів, виявляються її структурно-функціональні компоненти. Представлено організацію самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей як систему впорядкованих та узгоджених дій викладача і студента, спрямовану на реалізацію навчально-пізнавальних цілей засобами інформаційно-комунікаційних технологій; виявлено та описано критерії її оптимальної організації.

Ключові слова: самостійна навчальна діяльність, інформаційно-комунікаційні технології, студенти технологічно-педагогічних спеціальностей.

Вступ. Проблема організації самостійної навчальної діяльності та провідних форм її організації – самостійної й науково-дослідницької роботи та різновиду консультацій, має давню історію та знаходить своє втілення в численній кількості наукових публікацій провідних учених минулого та сьогодення. Учені і педагоги-практики однакові в тому, що самостійна навчальна діяльність відіграє виняткову роль у професійному та особистісному становленні того, хто навчається, оскільки тільки за її допомогою стає можливим формування творчої самостійності, ініціативності, креативності, культури розумової праці та професійної культури студентів загалом, саме в такий спосіб закладаються основи для саморозвитку та самовдосконалення зростаючого покоління. Однак, корективи, що вносять суспільно-економічні процеси, а також процеси глобалізації та інформатизації в зміст та засоби професійного навчання, зумовлюють пошук нових підходів до організації та оцінки ефективності самостійної навчальної діяльності студентів.

Короткий огляд публікацій з теми. У сучасних дослідженнях І. Бендери, Т. Гордієнко, О. Жерновникової, В. Лозової, О. Малихіна, М. Солдатенка, С. Шарова, І. Шимко та ін. самостійна навчальна діяльність розглядається як окремий феномен, нетотожний самостійній роботі. Така діяльність є логічним продовженням навчальної роботи студентів та уособлює в собі той навчально-пізнавальний мінімум, що гарантує оволодіння ними визначеним рівнем професійної компетентності. Як наголошують учені, за своїм змістом самостійна навчальна діяльність є індивідуальною, груповою, колективною діяльністю студентів, яка здійснюється в межах навчального процесу, відповідає вимогам, змісту навчальних планів і програм, є спрямованою на засвоєння певного суспільного досвіду відповідно до цілей професійного навчання [3]. Її організація позиціонується дослідниками як керований, некерований (спонтанно організований) та самоорганізований процес.

Сьогодні різновиди форм організації та самоорганізації самостійної навчальної діяльності студентів ґрунтуються на широкому застосуванні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (В. Кондратюк, А. Котова, О. Муковіз, С. Яшанов та ін.). Більшість досліджень цього системного освітнього феномену

(В. Буряк, В. Євдокимов, В. Казаков, П. Підкасистий, Л. Романишина та ін.) спираються на те, що самостійна навчальна діяльність студентів може здійснюватися на різному рівні (репродуктивному, продуктивному чи творчому), в аудиторний та позааудиторний час, але обов'язково за умови опосередкованого керівництва цим процесом викладачем. Ця обставина спрямовує зусилля дослідників (О. Корольок, С. Кустовський, Т. Пашенко, Г. Романова, Л. Рябенко, І. Шайдур та ін.) на вивчення особливостей планування, нормочасових витрат, логіки запровадження організаційних форм і методів активізації самостійної діяльності, розробки дидактичних засобів та критеріїв оцінки ефективності самостійної навчальної діяльності студентів [3; 4].

Мета. Дослідити структуру та на цій підставі з'ясувати критерії оптимальної організації самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей.

Матеріали й методи. На підґрунті особистісно-діяльнісного, системно-діяльнісного та процесного підходів, з огляду на зміст понять «навчальна діяльність», «самостійна діяльність» і їх системні характеристики, для реалізації поставленої мети здійснено семантичний аналіз, моделювання та узагальнення провідних рис самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних факультетів, що передбачає її організацію за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Результати і їхнє обговорення. Організацію самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей розглядаємо як систему впорядкованих та узгоджених дій викладача і студента, спрямовану на реалізацію навчально-пізнавальних цілей засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Така організація передбачає впорядкування та взаємодію структурних компонентів навчальної діяльності студентів за певними критеріями, правилами, принципами з метою оптимальної реалізації стратегічних, тактичних та оперативних навчальних цілей – автономного засвоєння студентами визначеного обсягу навчальної інформації на належному загальнонауковому й професійно значущому рівнях (Т. Гордієнко, О. Жерновникова, О. Корольок, С. Кустовський, О. Малихін, І. Шайдур). Власне організація самостій-

ної навчальної діяльності студентів і має відбивати логіку засвоєння навчального матеріалу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, спиратися на психологічні механізми пізнання й комунікації в системі «викладач-студент» [6; 7].

Як показують численні дослідження, інформаційно-комунікаційні технології значно інтенсифікують як процес виконання, так і процес організації самостійної навчальної діяльності студентів за рахунок опрацювання значного обсягу навчальної інформації, встановлення оперативного зворотного зв'язку, своєчасного контролю та автоматизації самоконтролю навчальних дій. Інформаційно-комунікаційні технології – мережні, автономні, мультимедійні, тренувальні тощо – сприяють розвитку активності, самостійності та чинять вплив на рівень навчально-пізнавального інтересу студентів. Із їх широким запровадженням в освітній процес відбулося вдосконалення форм і методів організації самостійної навчальної діяльності студентів, стала можливою реальна індивідуалізація навчання в масовій аудиторії, реалізація принципу алгоритмізації автономної навчальної діяльності студентів [8].

До арсеналу засобів організації самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей через запровадження інформаційно-комунікаційних технологій додалися електронні підручники, навчальні завдання, створені інструментальними системами програмування типу САПР, комп'ютерні засоби телекомунікацій; навчальні і контролюючі програми, мультимедійні презентаційні програмні продукти, автоматизовані інформаційно-бібліотечні системи тощо [8]. Усе це сприяло перегляду змісту самостійної навчальної діяльності студентів та шляхів її організації.

Структура самостійної навчальної діяльності визначається дослідниками з різних позицій, які спираються на системне розуміння цього феномену, виходять з психологічної структури діяльності та засобів управління її протіканням. Зокрема, системний підхід установлює наявність у самостійній навчальній діяльності студентів, як обов'язкових, таких компонентів, як потреба, мотив, мета, завдання, дії, операції та продукти діяльності, що мають свої специфічні характеристики в певних умовах [5, с. 45]. Проте, загалом відображуючи психічні механізми цього різновиду діяльності, такі моделі не формують конкретних шляхів організації самостійної навчальної діяльності студентів у специфічних обставинах.

Тож, у педагогічних дослідженнях, ґрунтуючись на системно-діяльнісному підході, дослідники вбачають більш складні аспекти складові самостійної навчальної діяльності. Л. Савчук указує на такі, як-от:

- психічний, що визначає здатність студента до діяльності й компенсації негативних індивідуальних рис, що заважають їй здійсненню;
- інтелектуальний, який відображає здатність студента до розв'язування навчальних завдань і вирішення проблем;
- моральний, що вказує на визначене ставлення студента до предмета учіння та суб'єктів навчальної взаємодії [7].

Спираючись на це Л. Савчук виокремлює мотива-

ційний, змістовий, процесуальний і результативний структурно-функціональні компоненти самостійної навчальної діяльності студентів.

Процесний підхід визначає етапи-складники у структурі самостійної навчальної діяльності студентів, зважаючи на плановість, етапність та логіку процесу організації. Як цілком слушно вказує Т. Гордієнко, у системах цього зразку, де викладач керує діяльністю студентів опосередковано, роль організації особлива, оскільки зазвичай відсутні готові підходи та еталони, їх потрібно створювати та коригувати з урахуванням конкретних умов функціонування при вивченні тих чи тих дисциплін і в освітньому процесі загалом [1].

Задля цього викладачеві необхідно скласти визначену програму дій, в якій повинно бути віддзеркалене його бачення шляхів керівництва просуванням студентів від незнання до знання на кожному відрізку навчання. Наприклад, Л. Рябченко вважає доцільними такі етапи самостійної навчальної діяльності студентів як мотиваційний, етап цілепокладання, а також організаційний, практичний і контрольнокорегувальний [6]. При цьому кожний з етапів може бути розглянутий як різновид діяльності, що має певну психологічну структуру. Для викладача така діяльність передбачає мотивування, планування, педагогічний супровід та консультування самостійної навчальної діяльності студентів, контроль та оцінку отриманих продуктів. Зі свого боку студент повинен прийняти навчальне завдання, здійснити цілепокладання, спланувати, послідовно організувати виконання поставлених завдань, а також самоконтроль і самооцінку. При цьому організація самостійної навчальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій має ґрунтуватися на технічних і дидактичних можливостях сучасних комп'ютерів та інформаційних мереж.

Отже, вважаємо, що структура самостійної навчальної діяльності студентів може бути достатньо повно схарактеризована через мотиваційно-потребнісний, змістово-процесуальний та контрольноконтрольний компоненти, які відбивають логіку та зміст цієї діяльності як процесу взаємодії у системі «викладач-студент» з метою організації автономного виконання студентами навчальних завдань різного рівня складності.

Мотиваційно-потребнісний компонент охоплює систему навчально-пізнавальних мотивів і потреб студентів, які можуть бути сформовані в процесі самостійної навчальної діяльності, організація якої відбувається із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Цей компонент характеризує те мотиваційне забезпечення діяльності, що вможливує мобілізацію вольових зусиль студентів на виконання поставлених і прийнятих ними навчальних завдань чітко за графіком, планомірно, творчо, із потребою до нарощування складності та науководслідницького аспекту.

Змістово-процесуальний компонент обіймає в собі структурований обсяг навчальної інформації, представленої в різних форматах у вигляді системи навчальних завдань; необхідний інструментарій для її опрацювання та засвоєння засобами інформаційно-

комунікаційних технологій, а також арсенал форм, методів, прийомів та технологій організації самостійної навчальної діяльності студентів.

Контрольно-оцінний компонент включає набір етапів виконання поставлених навчальних завдань, розроблені критерії якості виконання (зміст, обсяг, логіка, нормо-часові показники), критерії та процедури оцінки ефективності виконання самостійної навчальної діяльності на кожному відрізку навчального матеріалу.

Під час визначення змісту критеріїв у нашому дослідженні спираємося на розуміння ефективності оптимальної організації самостійної навчальної діяльності студентів, а саме: забезпечення засвоєння студентами визначеного обсягу знань на належному загальнонауковому й професійно значущому рівнях, сформованості важливих рис особистості, потрібних для подальшого інтелектуального та професійного розвитку на основі самоуправління студентів та системного опосередкованого управління з боку викладачів з урахуванням норм розумової праці, санітарно-гігієнічних і ергономічних вимог у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій.

До критеріїв оптимальної організації самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій включаємо: мотиваційний, організаційний, змістовий та продуктивний.

Мотиваційний критерій віддзеркалює ставлення студентів до навчання та засобів самостійного засвоєння знань, ступінь їх умотивованості в своєчасному та планомірному виконанні навчальних завдань, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення через науково-дослідницьку діяльність, інтерес до комунікації з навчальними цілями й використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Організаційний критерій відображає рівень сформованості в студентів умінь самостійної навчальної

діяльності, інформаційних умінь, потрібних для пошуку й засвоєння навчальної інформації та організації навчального спілкування засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Змістовий критерій визначає наявні в студентів знання щодо видів, способів, методів і прийомів організації самостійної навчальної діяльності, закономірностей її протікання та управління, шляхів оптимізації та інтенсифікації із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

Продуктивний критерій дає змогу оцінити якість засвоєних студентами знань із навчальних дисциплін порівняно з тими, що засвоюються студентами самостійно без широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій, а також нормо-часові витрати, ступінь задоволеності отриманими результатами.

Висновки. Застосування системно-діяльнісного й процесного підходів до дослідження сутності самостійної навчальної діяльності студентів дало змогу виявити її структурно-функціональні компоненти – мотиваційно-потребнісний, змістово-процесуальний та контрольно-оцінний. Зміст цих компонентів відбиває логіку та зміст даної діяльності як процесу взаємодії у системі «викладач-студент» з метою організації автономного виконання студентами ієрархії навчальних завдань різного рівня складності. Організацію самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей представлено як систему впорядкованих та узгоджених дій викладача і студента, спрямовану на реалізацію навчально-пізнавальних цілей засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Отже, критеріями оптимальної організації самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей визначено мотиваційний, організаційний, змістовий та продуктивний.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гордієнко Т. П. Самостійна навчальна діяльність студентів університетів з курсу загальної фізики. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 209 с.
2. Корольок О. М. Організація самостійної роботи студентів технічного коледжу: [метод. посіб.] Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. 94 с.
3. Малихін О. В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.09 «теорія навчання» / Малихін Олександр Володимирович. Кривий Ріг, 2009. 504 с.
4. Муковіз О. П. Формування умінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних факультетів засобами інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Муковіз Олексій Павлович. Київ, 2008. 21 с.
5. Психологічний словник / ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 215 с.
6. Рябченко Л. О. Управління самостійною пізнавальною діяльністю майбутніх економістів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Рябченко Лілія Олександрівна. Запоріжжя, 2011. 20 с.
7. Савчук Л. О. Формування інформатичної складової фахової підготовки майбутніх економістів у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Савчук Людмила Олександрівна. Тернопіль, 2009. 19 с.
8. Яшанов С. М. Формування у майбутніх учителів умінь і навичок самостійної навчальної роботи у процесі використання нових інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Яшанов Сергій Микитович. Київ, 2003. 20 с.

REFERENCES

1. Hordiyenko T. P. Independent educational activity of students of the universities at the rate to the general physics. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2007. 209 p.
2. Korolyuk O. M. organization of independent work of students of technical colleges: [methodical manual]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2006. 94 p.
3. Malykhin O. V. Theoretical-and-methodological grounds of students' independent educational activities in term of higher pedagogical educational establishments: dissertation for receiving scientific grade of the doctor of pedagogical sciences on specialization 13.00.09 – Theory of education. Kharkiv, 2009. 40 p.

4. Mukoviz O.P. Forming of abilities of independent cognitive activity for the students of pedagogical faculties by facilities of information technologies: abstract of dissertation for receiving scientific grade of the candidate of pedagogical sciences on specialization 13.00.04 – Theory and methodic of a professional education. Kyiv, 2008. 21 p.
5. Psychological dictionary / red. V. I. Voytka. Kyiv: Vyshcha shkola, 1982. 215 p.
6. Ryabchenko L. O. Management of independent learning activities of future economists: abstract of dissertation for receiving scientific grade of the candidate of pedagogical sciences on specialization 13.00.04 – Theory and methodic of a professional education. Zaporozhye, 2011. 20 p.
7. Savchuk L. O. The formation of information technologies' component in the professional training of future economists in the process of independent educational and cognitive activity: abstract of dissertation for receiving scientific grade of the candidate of pedagogical sciences on specialization 13.00.04 – Theory and methodic of a professional education. Ternopil, 2009. 19 p.
8. Yashanov S. M. Formation of skills and habits of self-educational work with usage of new informational technologies for the future teachers: abstract of dissertation for receiving scientific grade of the candidate of pedagogical sciences on specialization 13.00.09 – Theory of teaching, Kyiv, 2003. 20 p.

Criteria of the optimum organization of independent educational activities of technological-and-pedagogical specialties students by information and communication technologies

O. A. Tsys

Abstract. In article by application system-and-activity and process approaches the entity of students' independent educational activities is researched and its structurally functional components are characterized. The organization of independent educational activities of students of technological-and-pedagogical specialties is provided as the system of ordered and coordinated actions of the teacher and student directed to implementation of the educational and cognitive purposes by means of information and communication technologies; criteria of its optimum organization are revealed and described.

Keywords: *independent educational activities, information and communication technologies, students of tekhnologo-pedagogical specialties.*

Критерии оптимальной организации самостоятельной учебной деятельности студентов технолого-педагогических специальностей средствами информационно-коммуникационных технологий

О. А. Цысь

Аннотация. В статье путем применения системно-деятельностного и процессного подходов исследуется сущность самостоятельной учебной деятельности студентов, характеризуются ее структурно-функциональные компоненты. Представлена организация самостоятельной учебной деятельности студентов технолого-педагогических специальностей как система упорядоченных и согласованных действий преподавателя и студента, направленная на реализацию учебно-познавательных целей средствами информационно-коммуникационных технологий; выявлены и описаны критерии ее оптимальной организации.

Ключевые слова: *самостоятельная учебная деятельность, информационно-коммуникационные технологии, студенты технолого-педагогических специальностей.*